

Museoiden kokoelmayhteistyö -kokous 23.1.2009 12.00 -15.30 Suomen kansallismuseo Kokousmuistio

Risto Hakomäki & Antti Metsänkylä 27.1.2009

Tilaisuuden, johon osallistui edustajia kaikista 21 maakuntamuseosta, 12 valtakunnallisesta erikoismuseosta sekä Kansallismuseosta yhteensä 86 henkeä, avasi ylijohtaja **Ritva Wäre** joka selosti Kansallismuseon kokoelmapoliittisen ohjelman vaiheita, rakennetta ja sisältöä. Hän totesi työn kestäneen neljä vuotta ja työn olevan nyt viimeistelyä vaille valmis. Nyt pidettävän kokouksen anti määrittelee vielä kirjoittamatta olevan museoiden kokoelmayhteistyötä käsittelevän luvun sisällön. Ohjelman liitteeksi tulee Kansallismuseon kokoelmien historiaa ja luettelointikäytäntöjä valottava kokoelmakäsikirja sekä luettelo museon kokoelmista. Työn yhteydessä kartoitettiin myös eri kohteissa, mm. kartanomuseoissa, olevat esinevarastoina käytetyt tilat ja tehtiin niiden kehittämistä koskeva muistio sisäiseen käyttöön.

Kokouksessa esitettiin kaksi pyydettyä kommenttipuheenvuoroa. Helsingin kaupunginmuseon kokoelmayksikön päällikkö **Minna Sarantola-Weiss** totesi puheenvuoronsa aluksi, että kokoelmapoliittinen ohjelma on suuri ja syvälinen tapa ottaa kokoelmat haltuun ja että suuria kokoelmia hallinnoivassa museossa kokoelmapoliittisen ohjelman teko myös kestää kauan. Prosessi nousee tärkeämmäksi kuin ne yksiköt, jotka osallistuvat ohjelman tekemiseen. Kaupunginmuseolla ohjelman teko kesti viisi vuotta ja myös heillä siihen liittyi erilaisten kokoelmahistorioiden, -prosessien ja käytäntöjen läpikäymistä sekä syvällistä keskustelua laajan joukon kesken.

Jokaisen museon on tehtävä omat kokoelmapoliittiset päätöksensä jotka toimivat sen omassa ympäristössä. Mitään ei pidä tehdä vain siksi, että se on muotia, liikkuu ajassa. Jokaisen sukupolven on otettava kokoelmat haltuun. Kansallismuseon ohjelmassa hän jäi kaipaamaan konkreettisempia ajallisia tavoitteita tulevaisuuden suhteen esim. mikä on kokoelmien esineiden lukumäärä vuonna 2012, miten kokoelmaprosesseja kehitetään, mitä muita tavoitteita voisi olla. Nykytilan ja tulevaisuuden tavoitteiden erottaminen toisistaan on ohjelmaa lukiessa välillä vaikeaa.

Sarantola-Weiss nosti esiin myös alueellisen näkökulman ”kansalliskokoelman” kartuttamisessa. Termi ”kansalliskokoelma” kaipaisi myös enemmän analysoimista, jotta muutkin tietäisivät miten se määritellään, miten se näkyy toiminnassa esim. versus maakuntamuseot. Kokonaisuudessaan ohjelmaa voi pitää onnistuneena. Suomen kansallismuseota pidetään museoiden keskuudessa eräänlaisena esikuvana, jonka linjanvetoja seurataan tarkasti.

Työväenmuseo Werstaan kokoelmapäällikkö **Teemu Ahola** kommentoi ohjelmaa pääosin kokoelmayhteistyön näkökulmasta. Hänkin piti Kansallismuseota esikuvana muille museoille ja piti erityisesti museon koordinoivaa roolia yhteisen kokoelmapoliittikan luomisessa tärkeänä, samoin sitä että kokoelmayhteistyöhön on osallistuttava kaikkien ammatillisten museoiden. Hän korosti sitä, että kokoelmapoliittiset ohjelmat ovat jokaisella museolla omista lähtökohdista tehtyjä. Ne eivät ole yksi yhteen kopioitavissa. Eri museoilla pitääkin olla erilaisia linjauksia: jokaisen on tehtävä ohjelmansa itse resurssien yms. seikkojen perusteella. Esimerkiksi kansainvälisyys on Kansallismuseolle tärkeämpi asia kuin joillekin muille museoille.

Kokoelmapoliittisen ohjelman rooli ja merkitys museon ulospäin suuntautuvalla toiminnalla on yhtä tärkeä kuin museon sisäisellä työllä. Kansallismuseon ohjelmaa hän luonnehti napakaksi tietopaketti.

Teemu Aholan teesit:

Valtakunnallinen kokoelmayhteistyö

- Vaativa, haasteellinen hanke
- Kaikkien kulttuurihistoriallisten museoiden on syytä lähteä siihen mukaan ja sitouduttava yhteistyöhön
- Museoiden on julkaistava oma kokoelmapoliittinen ohjelmansa muiden museoiden saataville kaikkien nähtävillä esim. internetiin
- Kansallismuseon ohjelmassa ilmiöt on listattu mahdollisimman käytännöllisesti
- Tärkeitä asioita ovat päällekkäisen keruun välttäminen ja tärkeiden kohteiden keruun turvaaminen
- Myös ne ilmiöt joita museo ei tallenna ja saatettava tämä muiden tietoon
- Kartuntalogiikka on tärkeä, esim. alueellinen tai aiheenmukainen keruu
- On tarkasteltava uudelleen, miten valtakunnallista tallennusfilosofiaa voisi rakentaa
- Museoväellä on paljon tekemistä muiden museoiden logiikan ymmärtämisessä
- Kartunnan kohteet on kirjattava konkreettisesti, esim. Werstaalla on tällainen lista
- Yhteistyö edellyttää: luottamusta, halua ja valmiutta, kykyä pysyä raameissa, avoimuutta ja valmiutta tiedonsiirtoon, pitkäjännitteistä kehitystyötä jolloin museo voi keskittyä paremmin oman kokoelmansa kehittämiseen

Valtakunnallinen yhteistyö edellyttää

- Kykyä luottaa muihin museoihin
- Halua lainata esineitä muille
- Kykyä pysyä kartuntaraameissa,
- Antaa mahdollisuuksia kokoelmasiirtoihin
- Tietoisuuden kasvaessa voi keskittyä ydinalueisiin

Pienenä detaljina ohjelmasta hän otti esille perillisittä kuolleitten kuolinpesistä Valtiokonttorin valtuutuksella Kansallismuseon kokoelmiin otettavat esineet. Näiden, melko harvinaisten, tapausten yhteydessä hän toivoi Kansallismuseolta enemmän aktiivisuutta ja yhteistyötä muihin museoihin päin.

Osanottajien kommenttipuheenvuoroja:

Kimmo Levä, Mobilia

- halusi tarkennusta ohjelmassa mainittuihin deponointimaksuihin, piti hyvänä lähtökohtana sitä että museo veloittaa deponoinnin antajalta todellisten kulujen mukaan

Ritva-Palo-Oja, Tampereen museot

- tiedusteli miksi ohjelmassa on niin negatiivinen asenne arvoluokitukseen, joka on Tampereen museoille tärkeä työkalu poistoja tehtäessä

Auli Patjas, Pohjois-Karjalan museo

- Pohjois-Karjalan museollakaan ei ole arvoluokitusta mutta poistoja kylläkin tehdään

Hanna Helavuori, Teatterimuseo

- arvoluokitus ei ole olemassa vain pelkästään poistoja varten vaan sitä voidaan käyttää myös esineen tallentamispäätöstä tehtäessä
- kannatti sitä että kokoelmapoliittiset ohjelmat olisi koottu jonnekin kaikkien nähtäväksi esim. "KOPO-pankkiin"

Leena Tokila, Museoliitto

- taidemuseoilla on olemassa työryhmä, joka kehittää arvoluokitus- ja poistoasioita

Dan Lindholm, Länsi-Uudenmaan maakuntamuseo

- Länsi-Uudellamaalla on tekeillä maakunnallinen kokoelmapoliittinen ohjelma
- prosessi on ollut erittäin antoisa ja samanlaista voidaan suositella kaikille
- kannattaa KOPO-pankkia

Alustukset:

Tallennusyhteistyön vaiheita Suomessa ja muissa Pohjoismaissa Tutkija Antti Metsänkylä

Tilanne eri maissa

Suomi:

- ei koordinoitua yhteistyötä valtakunnallisella tasolla
- Ruotsi: Samdok vuodesta 1977
- Tanska: Alkoi vapaamuotoisesti 1980-luvun alussa, yhteinen rekisteri vuodesta 1983
- Norja: Alkoi 2-vuotisena projektina 1997

Ruotsi

- Tallennusvastuun jakaminen
- Kaikkien ei tarvitse yrittää tallentaa kaikkea
- Museot harjoittavat yhdessä laajaa ja laadukasta nykyajan dokumentointia voidakseen välittää syvällistä tietoa yhteiskunnasta

Rakenne

- Toimintaa ohjaa neuvosto, Samdoksrådet, jossa eri tyyppisten museoiden edustajat, puheenjohtaja Nordiska museetin johtaja
- Toimeenpaneva elin sihteeristö, jossa 1-2 työntekijää, sijoituspaikka Nordiska museet
- Jäsenmuseoita 82
- Toiminta jaettu "pooleihin", jokainen jäsenmuseo kuuluu yhteen tai useampaan

Poolit v. 1977

- Jord- och skogsbrukspoolen
- Metallpoolen
- Trä- och papperspoolen
- Livsmedelspoolen
- Textilpoolen
- Byggpoolen
- Handelspoolen
- Kommunikations-poolen
- Servicepoolen
- Offentliga poolen
- Hempoolen

Poolit 2000-luvulla

- Fritid och hemliv
- Lokala och regionala rum
- Samhälle och politik
- Naturbruk
- Tillverkning och tjänster
- Samiskt liv
- Kulturmötesgruppen

Etuja ja haittoja

- + lisännyt museoiden keskinäistä yhteistyötä
- + lisännyt museoiden ja yliopistojen yhteistyötä
- + lisännyt museoiden kontakteja yhteiskuntaan
- + lisännyt ilmiökeskeistä dokumentointia
- + tuonut projektityöskentelyn museoihin
- ilmiökeskeinen tallennusote jättänyt kokoelmatyöskentelyn varjoonsa

Tanska

- 1980-luvun alussa museot alkoivat muodostaa Ruotsin mallin mukaisia pooleja, "puljer"
- 1983 Fællesregister for nyere kulturhistorie
- 1990 Referencegruppen for nyere tids kulturhistorie
- 2002 Kulturarvsstyrelsen

De danske puljene

- Besættelsetidspuljen
- Boligpuljen
- Bygningspuljen
- Bymiljøpuljen
- Dragtpuljen
- Cirkus- og gøglpuljen
- Fiskeripuljen
- Fritidskulturpuljen
- Havepuljen
- Herregårdspuljen
- Industripuljen
- Jagtpuljen
- Landbrugspuljen
- Migrationspuljen
- Møllepuljen
- Skolehistorisk Pulje
- Søfartspuljen

Tanskalle ominaista

- Nykyaika, samtid, käsitetään Tanskassa väljemmin kuin Ruotsissa
- Puljeja perustettu melko vapaasti museoiden tarpeista lähtien
- Museoiden yhteisrekisteri yhdistetty 1997 Kansallismuseon ylläpitämään, museolain edellyttämään keskusrekisteriin

Norja

- Norja aloitti 1997 projektiluonteisesti
- Toimintaa koordinoiva sihteeristö sijoitettu Maihaugen-museoon Lillehammeriin
- Toimintaa valvoo ABM-utvikling
- Museoita mukana parikymmentä
- Ei pooleja, toiminta projekteina, joita parhaillaan käynnissä 17

Norsam

- Pohjoismaisten kulttuurihistoriallisten museoiden nykyajan tallennuksen verkosto
- Valmistelutyö alkoi 1995, perustettiin 1997
- Vapaa verkosto, koordinoitiryhmässä viiden Pohjoismaan edustus
- Jäsenten taustamuseot antavat :Työaika, kokoustiloja ja muita fasiliteetteja sekä rahoituksen 1-2 kokousmatkaan vuodessa

Norsamin toimintaa

- Konferenssi "Konsumpsjon og livsstil i Norden" 1999 Lillehammerissa, julkaisu 2001
- Dokumentointiseminaari "På ny kurs" Norja – Islanti -autolautalla 2006, julkaisu 2007
- Dokumentointi- ja näyttelyprojekti "Bröd" alkamassa 2009
- Kaikki hankkeet erikseen hankitulla rahoituksella

Suomi

- Museopoliittinen ohjelma 1981
- Vaasan – Uumajan seminaari 1982
- Museoiden dokumentointi- ja tutkimustyöryhmä 1983-87
- Kaksi museonjohtajien kokousta Museovirastossa 1988
- Tauko
- Aiheen pohdinta alkaa uudelleen 2000-luvulla kokoelmapoliittisten keskustelujen yhteydessä

Suomen kansallismuseon ja muun kulttuurihistoriallisen museolaitoksen yhteistyö kokoelmapolitiikan alueella **Ylijohtaja Ritva Wäre**

Yhteistyön luonne ja tavoite

- Tavoitteena on museoille täysin vapaaehtoinen, epähierarkkinen (ei pyramidimainen), mahdollisuuksien mukaan monikeskuksinen ja kaikkia hyödyttävä ja organisoitu yhteistyö
- Yhteisenä tavoitteena on huolehtia siitä, että 1900-luvun ja 2000-luvun aineellinen kulttuuriperintö tulee riittävän edustavasti tallennetuksi Suomen museoihin
- Tämä koskee erityisesti teollisesti valmistettua aineistoa, mutta kattaa myös käsityönä ja kotiteollisuutena valmistetut esineet
- Lisäksi otetaan huomioon yhteistyö vanhemman aineiston tallennuksessa ja katsotaan onko siinä määriteltävissä linjauksia

Yhteistyöverkoston jäsenet

- Maakuntamuseot ja valtakunnalliset erikoismuseot
- Suurten paikallismuseoiden osallistumisesta neuvotellaan asianomaisen maakuntamuseon kanssa
- Yksittäisten erikoismuseoiden osallistumisesta keskustellaan alan valtakunnallisen erikoismuseon kanssa

Reunaehdot

- Verkostoa rakennettaessa ei oteta huomioon vain olemassa olevia kokoelmia ja niiden jatkamista, vaan vähintään yhtä vahvasti kunkin alan asiantuntemus ja mahdollinen alaa koskeva tutkimustoiminta
- Muistetaan se, että kokoelmien kartuttaminen liittyy parhaimmillaan tutkimushankkeisiin ja edellyttää tutkimukseen perustuvaa asiantuntemusta

Valtakunnallinen, alueellinen ja paikallinen merkittävyys

- Ne ylittävät tapauksittain käytännön kartuttamisessa tavoitteena olevan vastuualuejaon
- Erityisesti Suomen kansallismuseon on määriteltävä itselleen ja muille se mitä se pitää valtakunnallisesti merkittävänä

Tavoitteena olevan yhteistyön muoto

- Ensivaiheessa riittänee, että haetaan eri alueiden vastuumuseoita. Nimeksi voidaan ottaa **asiantuntijamuseo**
- Asiantuntijamuseolla pitää olla riittävä asiantuntemus, alan olemassa olevat kokoelmat (joihin asiantuntemus osaksi perustuu) ja mielellään alaa koskevaa tutkimustoimintaa
- Tutkitaan yhdessä miten saatu kokonaisuus kattaa yli sadan vuoden historian ja kulttuurin kehityksen
- Seuraavassa vaiheessa määritellään tyhjät alueet ja sovitaan niiden jaosta

Yhteistyö käytännössä

- Jatkossa yhteistyö perustuu verkkotiedottamiseen ja keskustelufoorumiin (suunniteltava), verkkomuskettiin ja säännöllisiin kokouksiin, esim. vuosittain yleiskokous Suomen kansallismuseossa ja lisäksi sisältöön keskittyviä kokouksia asiantuntijamuseoissa (näissä ovat mukana asianomaisista alueista vastaavat tutkijat)

Hanke tarvitsee organisaation

- Suomen kansallismuseo tarjoaa verkoston ja sen arkiston ylläpitämisen ja tarvittaessa kokoustilan Helsingissä, samoin sihteeristön (ot)
- Lisäksi tarvitaan pieni, toimiva johtoryhmä (noin 5 jäsentä ja sihteeristö), joka vaihtuu määräajoin ja joka valitsee keskuudestaan puheenjohtajan
- Organisaatioon voisi kuulua sen ylläpitämisen turvaamiseksi yksi yleiskokous vuodessa. Se voidaan aina järjestää Kansallismuseossa, mutta yhtä hyvin muiden museoiden yhteydessä
- Alakohtaisia ja johonkin teemaan liittyviä kokouksia järjestetään tarpeen mukaan.

Kansallismuseon ehdotuksia yhteistyön järjestämisestä **Tutkija Risto Hakomäki**

Tavoitteet

- Tarkoituksenmukaisimman loppusijotuspaikan löytäminen tallennettaville objekteille

Yhteistyöverkoston jäsenet

- Maakuntamuseot ja valtakunnalliset erikoismuseot
- Museoammatilliset paikallismuseot
- Museoammatilliset erikoismuseot
- Muut museot, joiden osallistumista maakuntamuseot ja valtakunnalliset erikoismuseot pitävät tärkeinä

Verkoston rakentamisen reunaehdoja

- Yhteistyön on oltava omaehtoista ja kustannustehokasta, ei keskusjohtoista

Yhteistyömuodot

- Museoammatillisten museoiden avoin ja aktiivinen kokoelmayhteistyö
- Yhdessä sovitun joustavan työnjaon toimeenpano
- Säännölliset kokoukset, esim. vuosittain yleiskokous Kansallismuseossa
- Lisäksi sisältöön keskittyviä temaattisia ja/tai alueellisia kokouksia asiantuntijamuseoissa (näissä ovat mukana asianomaisista alueista vastaavat tutkijat) joissa keskustellaan ja sovitaan tallennuksen työnjaosta
- Muodostetaan yhteistyötä koordinoiva organisaatio Kansallismuseoon
- Sen lisäksi verkostolla tulisi olla johtoryhmä (n.5 henkeä), jossa olisi mukana monipuolinen joukko museoita
- Verkkotiedottaminen mahdollisesti hankkeen omien kotisivujen kautta
- Tietopankki, johon kootaan mm. kaikki kokoelmapoliittiset ohjelmat (KOPO-pankki)
- Verkkosivuille keskustelufoorumi tai Museoliiton museo- ja näyttelypostin tyyppinen sähköpostipalvelu
- Verkossa olevat kokoelmatietokannat (Kulttuurisampo, SMOL, KDK)

Valtakunnallinen, alueellinen ja paikallinen asiantuntijuus ja tallennusvastuu

- Paikallismuseo tallentaa omalla paikkakunnalla valmistettuja tuotteita sekä näytteitä siellä myynnissä ja käytössä olleista muualla valmistetuista kotimaisista ja tuontitavaroista, millekään muulle museolle ei vastuuta tästä voida kokonaan jakaa
- Maakuntamuseolla maantieteellinen alue on laajempi, joten sen on tallennettava valikoidummin omalta alueeltaan em. aineistoa yhteistyössä koordinoitusti alueen paikallismuseoiden kanssa
- Valtakunnallinen erikoismuseo tallentaa oman erikoisalansa aineistoa maanlaajuisesti yhteistyössä, järkevästi ja koordinoitusti muiden saman alan museoiden kanssa
- Muut erikoismuseot ja esim. yritysmuseot tallentavat oman, usein hyvin tarkkaan rajatun erikoisalansa puitteissa mieluiten em. museoiden kanssa yhteistyössä

Hankkeen aikataulu

- Kysely museoille, helmikuu 2009
- Johtoryhmän järjestäytymiskokous, huhtikuu 2009
- Temaattisten ja alueellisten työryhmien kokouksia, johtoryhmä päättää
- Ehdotus asiantuntijamuseoiksi, johtoryhmä päättää
- Verkkosivujen tuottaminen, johtoryhmä päättää
- Yleiskokous, tammikuu

Tilanteen kartoitus

-Kysymyksiä museoille:

- Onko museolla kokoelmapoliittinen ohjelma, milloin se on laadittu ja päivitetty?
- Mitkä ovat kokoelmien merkittävimmät aineistokokonaisuudet ja esineryhmät sekä niiden laajuus?
- Miten museo määrittelee tallennusvastuunsa ja aktiivisen kartuttamisen painopistealueet?
- Mitä museo ei enää kerää? (musta lista)
- Millä alalla museolla on valtakunnallinen tallennusvastuu ?
- Millä erityisalalla museolla on merkittävää asiantuntemusta tai erityisosaamista?

- Mitä muita yhteistyötarpeita voisi olla?

Osanottajien kommentteja alustuksista:

Kalle Kallio, Työväenmuseo Werstas

- ehdotettu rakenne ei vapaaehtoinen ja epähierarkkinen
- kaikkien maakunta- ja erikoismuseoiden on pakko osallistua, koska olisi vastuutonta jos eivät osallistuisi
- käsite asiantuntijamuseo problemaattinen, ei kannata sen käyttöä tässä yhteydessä vaan olemassa olevaa museojärjestelmää pitäisi hyödyntää
- museoiden ulkoisen arvioinnin mallia voisi soveltaa työskentelyyn

Ritva Palo-Oja, Tampereen museot

- kysely Ok
- halukas osallistumaan johtoryhmään
- idean liikkeelle saaminen on tärkeää
- hyvien käytäntöjen luominen on tarpeen, jotta kokoelmien liikkuvuusongelmat poistuvat

Hanna Helavuori, Teatterimuseo

- heidän kokoelmapoliittisessa ohjelmassaan on jo tiedot, joten ei haluaisi kirjoittaa niitä uudelleen kyselyvastauksiin

Merja Heiskanen, Kuopion museo

- hyvien käytäntöjen jakaminen tärkeää, samoin kokoelmien liikkuvuuden edistäminen
- miten uskallamme olla keräämättä?

Merja Herranen, Porvoon museo

- aikataulu on tiukka, sitä voisi lieventää, kysely Ok
- pieni johtoryhmä epädemokraattinen

Marjo Mikkola, Tekniikan museo

- kannattaa Kansallismuseon ehdotusta yhteistyön järjestämisestä
- temaattinen ja alueellinen taso: syntyy yhteinen toimintamalli
- ei koe 5-6 hengen ryhmää epädemokraattiseksi

Minna Sarantola-Weiss, Helsingin kaupunginmuseo

- kysely on Ok, jos se lyhyt
- pieni johtoryhmä on hyvä jos toimii avoimesti ja tekee ehdotuksia mutta ei käytä valtaa
- poolit hyvä idea

Minna Honkasalo, Tampereen museot

- kannattaa lämpimästi johtoryhmää ja voi vastata kyselyyn

Keskustelun päätteeksi päätettiin perustaa hankkeelle johtoryhmä johon osallistujilta pyydettiin ehdotuksia valittavista henkilöistä. Kannatettuja ehdotuksia tuli yhteensä kahdeksan kappaletta. Johtoryhmään valittiin seuraavat henkilöt:

Teemu Ahola, Työväenmuseo Werstas
Merja Heiskanen, Kuopion museo
Tuula Kuusisalo, Tekniikan museo
Kimmo Levä, Mobilia
Dan Lindholm, Tammisaaren museo
Ritva Palo-Oja, Tampereen museot
Minna Sarantola-Weiss, Helsingin kaupunginmuseo
Maarit Talamo-Kemiläinen, Turun museokeskus

Johtoryhmä valitsee keskuudestaan puheenjohtajan. Sihteereinä ja ensimmäisen kokouksen kokoonkutsujina toimivat Risto Hakomäki ja Antti Metsänkylä.